

Jarosław Wołkonowski
Uniwersytet w Białymstoku, Filia w Wilnie

Zróżnicowanie dochodowe na Litwie w latach 2000–2011. Wybrane zagadnienia

Celem artykułu jest zbadanie zróżnicowania dochodowego na Litwie w okresie 2000–2011 oraz przesłedzenie trendu zmian tego zjawiska. W okresie 2000–2011 metodyka badań zróżnicowania dochodowego (badania dotyczące budżetów gospodarstw domowych prowadził Departament Statystyki przy rządzie Republiki Litewskiej) uległa zmianie. W początkowym okresie – lata 2000–2008 – badano średnie wydatki członka gospodarstwa domowego, grupując te dane metodą decyli. W późniejszym okresie badano dochody gospodarstw domowych za pomocą kwintyli. Jak wynika z danych oraz dokonanych analiz przedstawionych w artykule, zróżnicowanie dochodowe na Litwie w badanym okresie podlegała zmianom, ale było ono znacznie wyższe niż średnia UE-27.

Income differences in Lithuania in 2000/2011. Selected issues

The purpose of the article is to analyse differences in income in Lithuania during 2000–2011, and to study the trends of change of the phenomenon. In the period 2000–2011, research methods of studying income diversity changed (surveys on household budgets were conducted by the Department of Statistics assigned to the Government of the Republic of Lithuania). At the beginning of the studied period – in 2000–2008 – the average expenses of a household member were studied by grouping the data using the method of deciles. Later, household incomes were studied using quintiles. The data and the analyses presented in the article show that income diversification in Lithuania during the studied period changed, but it was much higher than the average of the EU-27.

Keywords: personal income, standard of living, middle class, public assistance, welfare policy, household economics

Wprowadzenie

Pod terminem zróżnicowania dochodowego rozumieć należy podziały – generalnie w dobrobycie – jakie powstają wśród ludzi danego kraju (lub regionu) pod wpływem czasu i zmian gospodarczych. Społeczeństwo składa się z określonych grup ludzi: mężczyźni, kobiety, pracujący i bezrobotni, niepełnosprawni,

dzieci, emeryci, zamieszkali w miastach i na wsi, mający wyższe wykształcenie, średnie, podstawowe, posiadający rodziny, single, posiadający jedno, dwoje lub więcej dzieci. Wszyscy mają określone, ale różne źródła utrzymania, z których realizują swe potrzeby. Wolny rynek, gospodarka kraju, prawo i inne czynniki mają wpływ na stan grupy społecznej i na dynamikę zmian.

Lata 2000–2011 są okresem wielkich zmian – w 2004 roku Litwa została przyjęta do UE, co spowodowało otwarcie granic i zupełnie nową sytuację na rynku pracy. Z tego okresu dostępne są precyzyjne dane statystyczne, gdyż w latach 2001 i 2011 na Litwie przeprowadzono powszechne spisy ludności, których dane są wiarygodne i dostępne. Z kolei rok 2010 był rokiem walki z ubóstwem, co skutkowało wzrostem badań i poszukiwaniem sposobów zmniejszenia tego groźnego zjawiska.

Referat przedstawia zmiany, jakie nastąpiły w zróżnicowaniu dochodowym na Litwie w badanym okresie według wydatków i dochodów gospodarstw domowych, skali ubóstwa według miejsca zamieszkania oraz typu gospodarstwa domowego.

1. Zróżnicowanie według wydatków gospodarstw domowych na Litwie w latach 2000–2008

Zróżnicowanie dochodowe uległo sporym zmianom w badanym okresie. Podstawową przyczyną tych zmian była polityczna decyzja o podjęciu starań o akcesję do Unii Europejskiej i spełnienie warunków akcesji, co pozwoliło Litwie w 2004 roku przystąpić do tej międzynarodowej organizacji i dalej czynić starania o pełną integrację.

W 1990 roku Związek Sowiecki rozpadł się na kilkanaście niezależnych państw. Litwa była pierwszą republiką sowiecką, która ogłosiła 11 marca 1990 roku wyjście ze Związku Sowieckiego i proklamowała swą niepodległość. Pozostałe republiki sowieckie dokonały podobnych kroków, co zaowocowało powstaniem kilkunastu niepodległych państw w tym regionie, wśród których była również i Litwa. Postsowieckie republiki dokonały transformacji ustrojowej, której sednem była zamiana własności państwowej, gospodarki nakazowo-planowanej i autokratyzmu w rządzeniu na własność prywatną, wolny rynek i demokratyczny system władzy.

Litwa wystartowała do tych zmian systemowych z pozycji, w której kondycja gospodarcza, infrastruktura, rolnictwo, energetyka i poziom wykształcenia społeczeństwa były na dobrym poziomie w porównaniu z innymi republikami Związku Sowieckiego, ale o wiele gorzej to wyglądało na tle państw zachodnich.

Mierzeniu rozwarstwienia dochodowego według wydatków gospodarstw domowych służy metoda zwana potocznie dystansową. Polega ona na dzieleniu

badanego społeczeństwa na dziesięć (decyle) lub pięć (kwintyle) równych grup dochodowych, określaniu procentu ogólnego dochodu gospodarstw domowych, przypadających na poszczególne decyle, ustalaniu stosunku pomiędzy decylem najwyższej i najniższej zarabiających i dynamiki dochodowej poszczególnych decyli [Kowalak, 2000, s. 24]. Pod terminem „gospodarstwo domowe” na Litwie przyjęta była definicja, że jest to jedna osoba lub grupa ludzi, których łączą więzi rodzinne lub inne więzi prywatne, mają wspólny budżet, wspólnie odżywiają się i mieszkają w jednym pomieszczeniu (mieszkanu itp.), [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2000*, s. 190].

Finansowe zróżnicowanie według wydatków gospodarstw domowych na Litwie od końca lat dziewięćdziesiątych XX wieku można prześledzić za pomocą struktury miesięcznych wydatków gospodarstw domowych. W dniu 3 października 1995 roku rząd Litwy przyjął Uchwałę nr 1309, na mocy której zlecił Departamentowi Statystyki przy Rządzie Litwy przygotować metodykę badań wydatków i 1 stycznia 1996 roku rozpocząć badania gospodarstw domowych na Litwie [Uchwała nr 1309 Rządu RL z dnia 5 października 1995 roku]. Drugi punkt uchwały głosił, że gospodarstwa domowe miały być zachęcane 15-procentowym minimalnym wynagrodzeniem za przedstawienie informacji na temat dochodów i wydatków gospodarstwa domowego [Uchwała nr 1309 rządu RL z dnia 5 października 1995 roku]. Punkt ten został odwołany dopiero uchwałą Rządu RL nr 306 z dnia 21 marca 2012 roku. W roku 2000 do tych badań metodą reprezentatywną wytypowano 9123 gospodarstw domowych, z których w badaniach wzięło udział 7111 (średnio miesięcznie badano 600 gospodarstw domowych), [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2001*, s. 200]; w 2001 roku – 8001 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2002*, s. 170]; w 2002 roku – 8025 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2003*, s. 164]; w 2003 – 7826 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2004*, s. 162]; w 2004 – 7961 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2005*, s. 144]; w 2005 roku – 7586 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2006*, s. 196]; w 2006 – 7178 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2007*, s. 176]; w 2007 – 6917 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2008*, s. 216]; w 2008 – 6103 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2009*, s. 194]; w 2009 – 4823 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2010*, s. 179]; w 2010 – 5132 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2011*, s. 184].

Jednym ze wskaźników określających zróżnicowanie społeczeństwa są badania według decyli wydatków jednego członka gospodarstw domowych. Decyle dzielone są na dziesięć równych części, które tworzą badane osoby, ułożone we wzrastającym porządku według poziomu używanych wydatków. Pierwszy decyl tworzą gospodarstwa domowe, których wydatki są najmniejsze, zaś jego znacze-

nie wskazuje wartość z tego zbioru; drugie – gospodarstwa domowe, których wydatki są większe niż gospodarstwa domowe wliczone do pierwszego decyla, lecz mniejsze od wydatków gospodarstw domowych, wliczonych do trzeciego decyla itd. [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2000*, s. 191]. Stosunek decylowy jest to wartość wydatków w X decylu do wartości wydatków w I decylu. Ukazuje on rozpiętość wydatków w dwóch najbardziej zróżnicowanych grupach. W badanym okresie na Litwie wahał się on w przedziale od 7,7 do 9,26. Wysokość taka stosunku decylowego oznacza, że zróżnicowanie gospodarstw domowych na Litwie pod kątem wydatków było bardzo duże. Od 2004 roku wskaźnik ten zaczął wzrastać i dopiero rok 2008 zniwelował rozpiętość w wydatkach. Z tabeli 1 widzimy, że w latach 2000–2002 dynamika zmian wartości decyli była nieduża. Dopiero w 2003 roku i w kolejnych latach odnotowano wzrost wszystkich decyli, ale dynamika zmian X decyla była znacznie wyższa, co spowodowało zwiększenie się stosunku decylowego. Rozpoczynając od 2005 roku, rząd Litwy podniósł zasiłki dla osób mających najniższe dochody, zaś największy przyrost zasiłków nastąpił w roku 2008 (z 280 Lt do 350 Lt), (Lt – jednostka monetarna Litwy, 3,4528 Lt = 1 Euro) [Uchwała nr 538 rządu RL z 5 czerwca 2008 roku]; spowodowało to znaczny wzrost dolnych decyli w tym roku. Z kolei X decyl w roku 2008 odnotował nieznaczny spadek, prawdopodobnie z powodu zbliżającego się kryzysu finansowego na Litwie. Z tych przyczyn w 2008 roku nastąpił wzrost wartości dolnych decyli i spadek X decyla, przez co nastąpiło zmniejszenie stosunku decylowego do 8 (tabela 1).

Tabela 1. Średnie wydatki jednego członka gospodarstwa domowego na Litwie według decyli w latach 2000–2008 (w Lt)

Lata	Decyle										
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	P90/P10
2000	128,4	189,6	234,9	276,8	319,2	365,6	420,9	491,5	608,1	1008,7	7,86
2001	127,4	189,5	235,0	278,8	320,0	367,5	426,0	502,4	620,1	1047,0	8,22
2002	129,1	192,4	237,7	280,9	324,3	373,2	431,0	509,6	624,7	1057,6	8,19
2003	158,5	231,0	285,1	333,3	382,2	437,0	501,8	589,2	732,8	1220,7	7,70
2004	160,2	243,3	301,2	351,3	402,0	461,2	530,0	622,9	770,3	1281,0	8,00
2005	177,6	264,7	326,4	383,7	442,8	510,6	591,6	705,4	887,1	1491,4	8,40
2006	197,1	293,0	362,2	426,3	490,6	565,1	656,9	784,2	993,2	1746,6	8,86
2007	219,3	331,9	409,8	484,1	565,7	653,6	755,4	903,5	1131,1	2031,1	9,26
2008	249,2	371,2	457,0	538,5	623,6	712,6	821,6	969,0	1201,6	1994,2	8,00

Źródło: *Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2001–2009*; obliczenia własne.

Z tabeli 2 widzimy, że w miastach Litwy w latach 2006–2008 osoby z gospodarstw domowych we wszystkich decylach miały większe wydatki niż osoby na wsi. Jednak to gospodarstwa domowe na wsi okazały się bardziej zróżnicowane według wydatków niż miasto, gdyż stosunek decylowy na wsi był większy.

Tabela 2. Średnie wydatki jednego członka gospodarstwa domowego na Litwie w latach 2006–2008 w kraju, w mieście oraz na wsi według decyli (w Lt)

Wyszcze- gólnienie	Decyle										P90/ P10
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	
2006											
W kraju	197,1	293,0	362,2	426,3	490,6	565,1	656,9	784,2	993,2	1746,6	8,86
W mieście	237,4	341,7	409,7	473,2	537,6	619,0	712,4	851,4	1074,1	1856,0	7,82
Na wsi	159,0	232,1	284,5	340,1	394,7	459,9	539,5	641,1	814,1	1456,9	9,16
2007											
W kraju	219,3	331,9	409,8	484,1	565,7	653,6	755,4	903,5	1131,1	2031,1	9,26
W mieście	271,0	387,7	473,8	557,1	638,3	722,4	839,2	992,7	1231,7	2260,7	8,34
Na wsi	171,7	257,4	321,7	383,3	435,2	502,2	585,6	702,8	880,2	1466,3	8,54
2008											
W kraju	249,2	371,2	457,0	538,5	623,6	712,6	821,6	969,0	1201,6	1994,2	8,0
W mieście	277,6	413,7	501,1	586,5	669,8	758,7	874,9	1035,2	1271,4	2081,8	7,5
Na wsi	215,3	318,2	382,9	452,4	530,2	610,5	712,3	838,5	1027,7	1775,1	8,24

Źródło: *Namų ūkių biudžetai 2006 Household budget, 2007*, s. 50, 52, 54; *Namų ūkių biudžetai 2007 Household budget, 2007*, s. 50, 52, 54; *Namų ūkių biudžetai 2008 Household budget, 2008*, s. 49, 51, 53; obliczenia własne.

W kolejnych tabelach przedstawiono strukturę wydatków według grup towarów i usług w liczbach absolutnych oraz ich udział w miesięcznych wydatkach w decylach za poszczególne lata badanego okresu. Do tego celu wybrane zostały lata 2000 i 2008, rok 2003, w którym stosunek decylowy był najmniejszy (7,7), oraz 2007, gdy osiągnął on największą wartość (9,26).

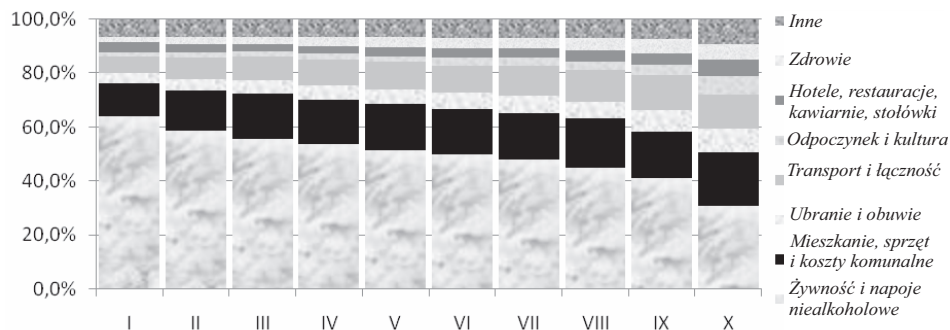
Jak wynika z danych (tabela 3 i wykres 1), stosunek poszczególnych grup wydatków dla X i I decyla osiągnął najmniejszą wartość (3,76) dla grupy „Żywność i napoje niealkoholowe”, zaś największą (35,3) dla grupy wydatków „Odpoczynek i kultura”. Pozostałe grupy wydatków według towarów i usług miały znacznie wyższy stosunek wydatków X i I decyla niż wartość stosunku decylowego, który w roku badanym wynosił 7,86. Wydatki na grupę „Żywność i napoje niealkoholowe” stanowiły absolutną większość od ogółu wydatków dla pięciu decyli, zaś suma tej grupy wydatków i grupy „Mieszkanie, sprzęt i koszty komunalne” stanowiła absolutną większość wydatków dla wszystkich decyli. Wydatki w gru-

pach towarów i usług „Odpoczynek i kultura”, „Zdrowie” i „Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki” stanowiły poniżej 10% od ogółu wydatków dla pierwszych pięciu decyli, zaś wielkości absolutne były na bardzo niskim poziomie.

Tabela 3. Wielkość i struktura miesięcznych wydatków osób z gospodarstw domowych Litwy należących do różnych decyli w 2000 roku

Wyszczególnienie	Decyle									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
W Lt										
Żywność i napoje niealkoholowe	82,1	111,3	130,8	148,6	164,4	181,9	201,8	219,9	249,0	309,1
Mieszkanie, sprzęt i koszta komunalne	15,7	27,9	39,5	45,8	54,3	62,3	72,4	90,4	106,0	200,9
Ubranie i obuwie	5,1	8,4	11,3	14,1	17,6	21,6	28,0	30,3	48,5	88,4
Transport i łączność	7,7	14,7	20,4	26,5	32,0	37,0	46,6	57,5	78,2	128,8
Odpoczynek i kultura	1,9	4,1	4,4	6,3	6,7	10,6	12,2	16,6	23,2	67,1
Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki	4,8	5,9	6,9	8,0	10,7	12,7	14,5	20,0	26,7	61,1
Zdrowie	2,6	5,1	6,5	8,7	12,3	14,5	16,4	22,0	32,3	58,4
Inne	8,5	12,2	15,1	18,8	21,2	25,0	29,0	34,8	44,2	94,9
Ogółem wszystkie wydatki	128,4	189,6	234,9	276,8	319,2	365,6	420,9	491,5	608,1	1008,7
W %										
Żywność i napoje niealkoholowe	63,9	58,7	55,7	53,7	51,5	49,8	47,9	44,7	40,9	30,6
Mieszkanie, sprzęt i koszta komunalne	12,2	14,7	16,8	16,5	17,0	17,0	17,2	18,4	17,4	19,9
Ubranie i obuwie	4,0	4,4	4,8	5,1	5,5	5,9	6,7	6,2	8,0	8,8
Transport i łączność	6,0	7,8	8,7	9,6	10,0	10,1	11,1	11,7	12,9	12,8
Odpoczynek i kultura	1,5	2,2	1,9	2,3	2,1	2,9	2,9	3,4	3,8	6,7
Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki	3,7	3,1	2,9	2,9	3,4	3,5	3,4	4,1	4,4	6,1
Zdrowie	2,0	2,7	2,8	3,1	3,9	4,0	3,9	4,5	5,3	5,8
Inne	6,6	6,4	6,4	6,8	6,6	6,8	6,9	7,1	7,3	9,4
Ogółem wszystkie wydatki	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Źródło: Obliczenia własne na podstawie *Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2001*, s. 221–224.

Wykres 1. Struktura wydatków mieszkańców Litwy należących do różnych decyli w 2000 roku

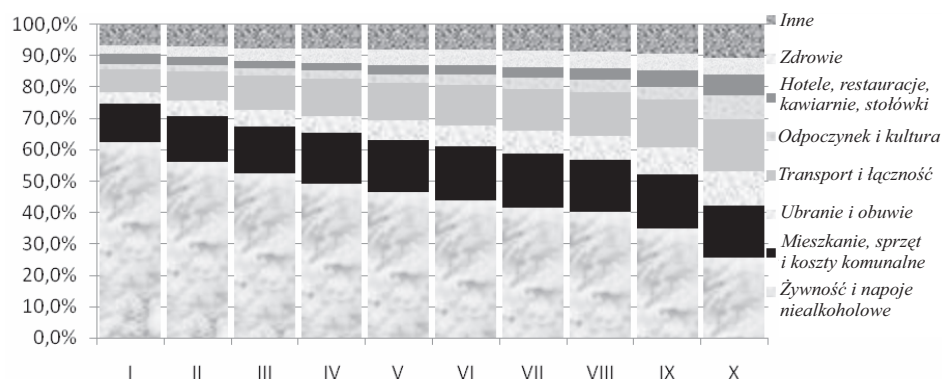
Źródło: Na podstawie danych z tabeli 3.

Tabela 4. Wielkość i struktura miesięcznych wydatków osób z gospodarstw domowych Litwy należących do różnych decyli w 2003 roku (w Lt i %)

Wyszczególnienie	Decyle									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
W Lt										
Żywność i napoje niealkoholowe	98,8	129,5	149,8	164,2	177,6	191,4	209,0	236,7	255,1	310,6
Mieszkanie, sprzęt i koszty komunalne	19,7	34,2	42,8	53,3	63,5	75,0	86,7	97,4	127,0	203,0
Ubranie i obuwie	5,6	10,9	14,5	18,6	23,5	29,1	35,7	45,7	63,0	136,5
Transport i łączność	11,9	21,6	31,5	39,5	46,8	57,0	67,2	82,7	112,8	202,6
Odpoczynek i kultura	2,4	4,8	6,1	9,0	10,2	14,3	17,5	22,2	29,5	93,4
Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki	5,4	5,9	6,9	8,0	10,6	13,7	17,0	21,4	36,6	80,3
Zdrowie	4,2	7,6	11,1	14,5	19,7	20,8	26,2	32,4	40,2	64,3
Inne	10,5	16,5	22,4	26,2	30,3	35,7	42,5	50,7	68,6	130
Ogółem wszystkie wydatki	158,5	231,0	285,1	333,3	382,2	437,0	501,8	589,2	732,8	1220,7
W %										
Żywność i napoje niealkoholowe	62,3	56,1	52,5	49,3	46,5	43,8	41,7	40,2	34,8	25,4
Mieszkanie, sprzęt i koszty komunalne	12,4	14,8	15,0	16,0	16,6	17,2	17,3	16,5	17,3	16,6
Ubranie i obuwie	3,5	4,7	5,1	5,6	6,1	6,7	7,1	7,8	8,6	11,2
Transport i łączność	7,5	9,4	11,0	11,9	12,2	13,0	13,4	14,0	15,4	16,6
Odpoczynek i kultura	1,5	2,1	2,1	2,7	2,7	3,3	3,5	3,8	4,0	7,7
Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki	3,4	2,6	2,4	2,4	2,8	3,1	3,4	3,6	5,0	6,6

Zdrowie	2,6	3,3	3,9	4,4	5,2	4,8	5,2	5,5	5,5	5,3
Inne	6,6	7,1	7,9	7,9	7,9	8,2	8,5	8,6	9,4	10,6
Ogółem wszystkie wydatki	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Źródło: Obliczenia własne na podstawie *Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2004*, s. 177–179.

Wykres 2. Struktura wydatków mieszkańców Litwy należących do różnych decyli w 2003 roku

Źródło: Na podstawie danych z tabeli 4.

Analizując dane zawarte w tabeli 4 i na wykresie 2, można dojść do wniosku, że stosunek poszczególnych grup wydatków dla X i I decyla osiągnął najmniejszą wartość (3,14) dla grupy „Żywność i napoje niealkoholowe”, zaś największą (38,9) dla grupy wydatków „Odpoczynek i kultura”. Pozostałe grupy wydatków według grup towarów i usług miały znacznie wyższy stosunek wydatków X i I decyla niż wartość stosunku decylowego, który w 2003 roku był 7,7. Należy odnotować malejący trend udziału grupy „Żywność i napoje niealkoholowe” w porównaniu do roku 2000 oraz nieznaczny spadek udziału drugiej grupy towarów i usług „Mieszkanie, sprzęt i koszty komunalne”. Tym niemniej jednak te dwie grupy były największe i stanowiły razem ponad 50% ogólnych wydatków dla pierwszych dziewięciu decyli. Gospodarstwa domowe z pierwszego decyla ponad 62% swych wydatków przeznaczały na „Żywność i napoje niealkoholowe”, natomiast wydatki dziesiątego decyla na tę grupę to tylko 25,4%, ale stanowiły one największy udział w ogóle wydatków – podobnie jak i dla pozostałych decyli. Wzrosły wydatki grup towarów i usług „Odpoczynek i kultura”, „Zdrowie” i „Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki” dla wszystkich decyli.

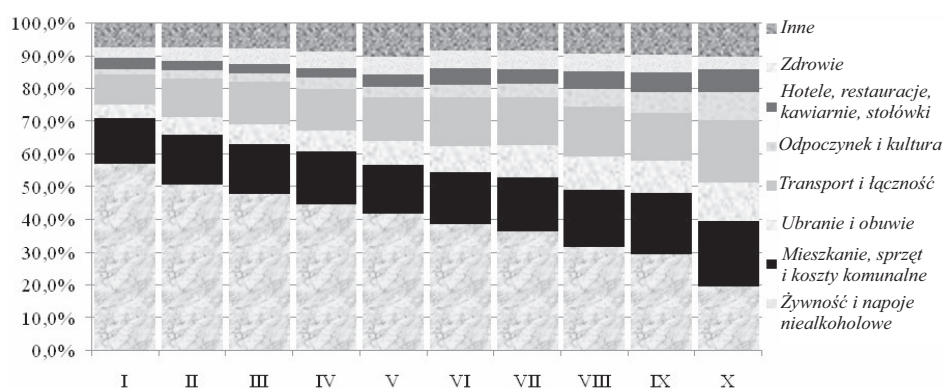
Tabela 5. Wielkość i struktura miesięcznych wydatków osób z gospodarstw domowych Litwy należących do różnych decyli w 2007 roku

Wyszczególnienie	Decyle									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
W Lt										
Żywność i napoje niealkoholowe	125,3	167,7	196,4	215,5	235,9	252,0	274,0	286,7	332,3	394,7
Mieszkanie, sprzęt i koszta komunalne	30,2	51,5	61,9	79,7	85,3	103,4	124,7	156,4	213,7	410,6
Ubranie i obuwie	9,5	17,1	25,2	30,4	40,3	53,5	76,0	92,7	109,5	235,5
Transport i łączność	20,2	39,6	53,1	61,7	75,8	97,2	108,8	137,6	164,2	386,9
Odpoczynek i kultura	3,6	7,9	10,9	15,9	18,7	24,2	31,4	48,5	72,7	177,0
Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki	7,5	9,7	11,2	13,9	21,8	33,7	34,7	49,3	68,7	139,0
Zdrowie	6,9	13,5	20,1	24,8	30,7	35,7	41,8	47,3	61,7	78,0
Inne	16,1	24,9	31,0	42,2	57,2	53,9	64,0	85,0	108,3	209,4
Ogółem wszystkie wydatki	219,3	331,9	409,8	484,1	565,7	653,6	755,4	903,5	1131,1	2031,1
W %										
Żywność i napoje niealkoholowe	57,1	50,5	47,9	44,5	41,7	38,6	36,3	31,7	29,4	19,4
Mieszkanie, sprzęt i koszta komunalne	13,8	15,5	15,1	16,5	15,1	15,8	16,5	17,3	18,9	20,2
Ubranie i obuwie	4,3	5,2	6,1	6,3	7,1	8,2	10,1	10,3	9,7	11,6
Transport i łączność	9,2	11,9	13,0	12,7	13,4	14,9	14,4	15,2	14,5	19,0
Odpoczynek i kultura	1,6	2,4	2,7	3,3	3,3	3,7	4,2	5,4	6,4	8,7
Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki	3,4	2,9	2,7	2,9	3,9	5,2	4,6	5,5	6,1	6,8
Zdrowie	3,1	4,1	4,9	5,1	5,4	5,5	5,5	5,2	5,5	3,8
Inne	7,3	7,5	7,6	8,7	10,1	8,2	8,5	9,4	9,6	10,3
Ogółem wszystkie wydatki	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Źródło: Obliczenia własne na podstawie *Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2008*, s. 227–228.

Analizując wielkości wydatków grup towarów i usług w roku 2007 (tabela 5 i wykres 3), należy odnotować, że stosunek poszczególnych grup wydatków dla X i I decyla osiągnął najmniejszą wartość (3,15) dla grupy „Żywność i napoje niealkoholowe”, zaś największą (49,2) dla grupy wydatków „Odpoczynek i kultura”. Pozostałe grupy wydatków według grup towarów i usług miały znacznie wyższy stosunek wydatków X i I decyla niż wartość stosunku decylowego, który w 2007 roku był 9,26. Z przedstawionych danych wynika, że zróżnicowanie procentowe

pomiędzy decylem pierwszym i dziesiątym w grupie „Żywność i napoje niealkoholowe” osiągnęło największą wartość w badanym okresie (2000–2008). Grupa wydatków „Żywność i napoje niealkoholowe” nadal pozostała największą dla decyli I–IX, ale jej udział w wydatkach ogólnych wszystkich decyli zmalał w porównaniu do lat poprzednich, zaś dla decyla X grupa wydatków „Mieszkanie, sprzęt i koszty komunalne” w 2007 roku miała największy udział w wydatkach. W porównaniu do 2003 roku wzrósł udział w wydatkach ogólnych w trzech najmniej-szych grupach towarów i usług: „Odpoczynek i kultura”, „Zdrowie” i „Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki”.

Wykres 3. Struktura wydatków mieszkańców Litwy należących do różnych decyli w 2007 roku

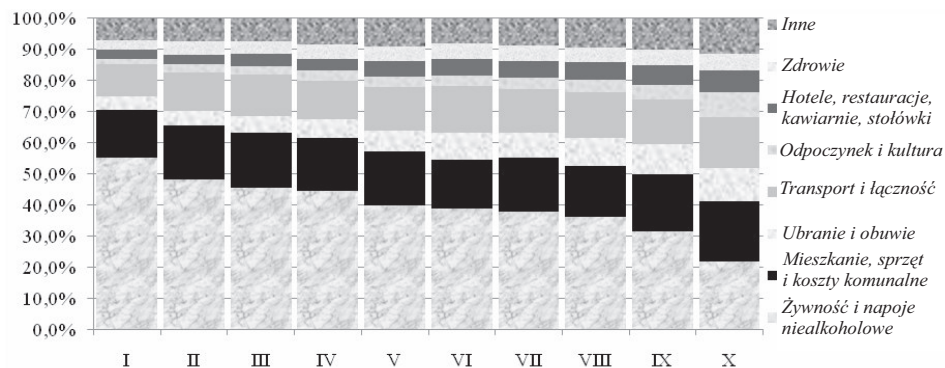
Źródło: Na podstawie danych z tabeli 5.

Tabela 6. Wielkość i struktura miesięcznych wydatków osób z gospodarstw domowych Litwy należących do różnych decyli w 2008 roku

Wyszczególnienie	Decyle									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
W Lt										
Żywność i napoje niealkoholowe	137,6	178,5	208,2	240,3	249,1	276,8	309,7	348,7	378,5	434,3
Mieszkanie, sprzęt i koszty komunalne	38,3	64,7	80,4	91,6	107,6	111,9	142,9	158,9	219,6	385,1
Ubranie i obuwie	10,5	17,6	25,1	31,2	42,3	60,4	66,3	89,6	117,3	214,3
Transport i łączność	25,7	45,7	60,9	67,5	87,0	107,1	115,2	140,3	170,4	325,5
Odpoczynek i kultura	4,5	9,9	12,0	18,1	20,1	25,4	31,2	38,9	57,7	160,2
Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki	7,6	11,6	17,6	19,6	30,8	37,1	41,9	55,2	75,0	140,1
Zdrowie	7,4	15,4	19,2	24,9	29,7	35,6	42,2	45,1	62,3	108,6

Inne	17,6	27,8	33,6	45,3	57,0	58,3	72,2	92,3	120,8	226,7
Ogółem wszystkie wydatki	249,2	371,2	457,0	538,5	623,6	712,6	821,6	969,0	1201,6	1994,2
W %										
Żywność i napoje niealkoholowe	55,2	48,1	45,6	44,6	39,9	38,8	37,7	36,0	31,5	21,8
Mieszkanie, sprzęt i koszty komunalne	15,4	17,4	17,6	17,0	17,3	15,7	17,4	16,4	18,3	19,3
Ubranie i obuwie	4,2	4,7	5,5	5,8	6,8	8,5	8,1	9,2	9,8	10,7
Transport i łączność	10,3	12,3	13,3	12,5	14,0	15,0	14,0	14,5	14,2	16,3
Odpoczynek i kultura	1,8	2,7	2,6	3,4	3,2	3,6	3,8	4	4,8	8,0
Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki	3,0	3,1	3,9	3,6	4,9	5,2	5,1	5,7	6,2	7,0
Zdrowie	3,0	4,1	4,2	4,6	4,8	5,0	5,1	4,7	5,2	5,4
Inne	7,1	7,5	7,4	8,4	9,1	8,2	8,8	9,5	10,1	11,4
Ogółem wszystkie wydatki	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Źródło: Obliczenia własne na podstawie *Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2009*, s. 205.

Wykres 4. Struktura wydatków mieszkańców Litwy należących do różnych decyli w 2008 roku

Źródło: Na podstawie danych z tabeli 6.

Z przedstawionych danych za rok 2008 (tabela 6 i wykres 4) wynika, że stosunek poszczególnych grup wydatków dla X i I decyla osiągnął najmniejszą wartość (3,15) dla grupy „Żywność i napoje niealkoholowe”, zaś największą (35,6) miał, jak i w poprzednio analizowanych latach, dla grupy wydatków „Odpoczynek i kultura”. Pozostałe grupy wydatków według grup towarów i usług miały znacznie wyższy stosunek wydatków X i I decyla niż wartość stosunku decylowego, który w 2008 roku wynosił 8,00. Odnotować należy, że zmniejszyło się zróżnicowanie

procentowe pomiędzy decylem pierwszym i dziesiątym w grupie wydatków „Żywność i napoje niealkoholowe” i w kolejnych trzech największych grupach towarów i usług.

Analizując stosunek wydatków X i I decyla dla poszczególnych grup towarów i usług na podstawie przedstawionych danych, zawartych w tabelach 3–6 dla grupy wydatków „Żywność i napoje niealkoholowe”, można dojść do wniosku, że miał on wartość od 3,14 do 3,76. Wskaźnik ten wykazywał tendencję malejącą oraz wielkość jego była znacznie niższa niż stosunek decylowy. Wielkości takich wskaźników wydatków X i I decyla pozostałych grup były znacząco wyższe od stosunku decylowego dla badanych lat. Stosunek X i I decyla grupy wydatków „Mieszkanie, sprzęt i koszty komunalne” miał wielkość od 10,0 do 13,6, zaś wskaźnik grupy „Ubranie i obuwie” mieścił się w granicach od 17,3 do 24,8. Kolejna grupa wydatków „Transport i łączność” miała ten wskaźnik w granicach od 12,7 do 19,2, a grupa wydatków towarów i usług „Odpoczynek i kultura” od 35,3 do 49,2; z kolei grupa wydatków „Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki” znajdowała się w przedziale od 12,7 do 18,5, a grupa „Zdrowie” od 14,7 do 22,5, przy czym wskaźnik stosunku wydatków X i I decyla dla tej grupy odznaczał się malejącą tendencją. Badania wykazały, że gdy wskaźniki decylowe w 2007 roku miały największe wartości dla 6 grup towarów i usług (za wyjątkiem grup „Żywność i napoje niealkoholowe” oraz „Zdrowie”), przełożyło się to na wzrost wskaźnika decylowego, który w roku 2007 osiągnął maksymalną wartość za badane lata – 9,26.

Grupa wydatków „Żywność i napoje niealkoholowe” w okresie 2000–2008 miała największy udział we wszystkich decylach. Należy jednak odnotować, że w badanych latach zmniejszył się jej udział dla wszystkich decyli w ogólnych wydatkach grup towarów i usług, co jest zgodne z prawem Engla [Meredyk, 2007, s. 165]. Na drugim miejscu znalazła się grupa wydatków „Mieszkanie, sprzęt i koszty komunalne”, której udział w badanym okresie miał tendencję wzrostową dla wszystkich decyli. Podobnie było z najmniejszymi grupami wydatków „Odpoczynek i kultura”, „Zdrowie” i „Hotele, restauracje, kawiarnie, stołówki”, które w badanym okresie zwiększyły swój udział w każdym z decyli, ale wielkości absolutne tych grup w dolnych decylach nadal były bardzo małe.

2. Zróżnicowanie dochodowe gospodarstw domowych na Litwie w latach 2004–2011

Poczynając od 2008 roku, zaniechano na Litwie obliczania zróżnicowania społeczeństwa według wydatków osób z gospodarstw domowych z podziałem na decyle. Wprowadzono nową definicję gospodarstwa domowego i klasyfikację rodzajów gospodarstw domowych. Pod terminem „gospodarstwo domowe” na

Litwie rozumie się oddzielnie mieszkającą jedną osobę lub grupę osób zamieszkających wspólnie, które dzielą się wydatkami. Typy gospodarstw domowych zostały określone według demograficznego składu. Wyróżniono następujące typy: 1. jedna osoba mieszkająca samotnie (jednoosobowe); 2. jedna dorosła osoba z dziećmi do lat 18; 3. para małżonków bez dzieci; 4. para małżonków z dziećmi do lat 18; 5. inne gospodarstwa z dziećmi do lat 18 (do nich włączono gospodarstwa domowe, które tworzą rodzice i dzieci do lat 18 i starsze, gospodarstwa domowe wielopokoleniowe z dziećmi do lat 18, dziadkowie z wnukami do lat 18 itp.); 6. inne gospodarstwa domowe bez dzieci do lat 18 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2009*, s. 192–193].

Rozpoczęto badania dochodów gospodarstw domowych, stosując zmienioną metodykę, której istotą był podział gospodarstw domowych na kwintyle, tzn. grupując społeczność na 5 jednakowych części. Przed tym wprowadzono ekwiwalentną skalę, według zmodyfikowanego modelu Organizacji Współpracy Ekonomicznej i Rozwoju (ang. OECD), aby zniwelować wpływ wielkości i składu gospodarstwa domowego. Według tego modelu dla pierwszej dorosłej osoby z gospodarstwa domowego przyznana została wielkość wagi 1, zaś dla następnej osoby dorosłej – 0,5, natomiast dla każdego dziecka do lat 14 – 0,3. Po zsumowaniu tych określonych wag ciężkości gospodarstwo domowe uzyskuje odpowiednią ekwiwalentną wielkość. Ekwiwalentny, dysponowany dochód gospodarstwa domowego liczony jest przez sumowanie wszystkich dochodów członków gospodarstwa domowego i dzielenie go na ekwiwalentną wielkość tego gospodarstwa. Dla wszystkich członków gospodarstwa domowego przyznawana jest, według tej metodyki, ekwiwalentna dysponowana wielkość dochodu, równa ekwiwalentnej dysponowanej wielkości dochodu gospodarstwa. Dochody grup kwintylowych tworzone są z pięciu poziomów dzielących wiersz, który tworzą wszystkie osoby gospodarstw domowych, uszeregowane w porządku rosnącym według ekwiwalentnego dysponowanego dochodu. Grupę pierwszego kwintyla tworzą osoby, których ekwiwalentne dysponowane dochody są najmniejsze (mniejsze od pierwszego kwintyla); drugiego kwintyla tworzą osoby, których dysponowane ekwiwalentne dochody są większe od pierwszego itd. Liczba osób w każdym kwintylu jest jednakowa [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2010*, s. 178–179].

Stosunek kwintylowy jest to wskaźnik zróżnicowania dochodów, obliczany jako stosunek ekwiwalentnych dochodów najbardziej bogatych osób lub gospodarstw 20% ludności do 20% najbardziej ubogiej ludności w gospodarstwach domowych.

Tabela 7. Średnie miesięczne dysponowane dochody dla jednego gospodarstwa domowego (w Lt) według grup kwintylowych w okresie 2004–2011 i zmiany dochodu gospodarstw do roku poprzedniego (w %)

Kwintyle	Rok 2004	Δ w %	Rok 2005	Δ w %	Rok 2006	Δ w %	Rok 2007	Δ w %	Rok 2008	Δ w %	Rok 2009	Δ w %	Rok 2010	Δ w %	Rok 2011*
I	445,3	20,7	537,5	19,8	643,8	24,2	799,4	10,5	883,5	-17,1	732,2	2,9	753,5	b.d.	b.d.
II	714,9	22,9	878,3	39,1	1221,6	23,2	1504,7	9,8	1651,9	-19,3	1332,8	-4,3	1276,1	b.d.	b.d.
III	1098,0	23,9	1360,0	32,2	1797,5	24,9	2244,6	12,7	2530,4	-16,7	2108,3	-7,8	1944,6	b.d.	b.d.
IV	1551,8	26,3	1959,2	27,6	2499,9	25,0	3125,2	18,4	3699,9	-21,9	2889,5	-3,7	2783,8	b.d.	b.d.
V	2897,5	16,2	3366,6	27,8	4303,8	26,7	5452,2	19,4	6507,3	-14,5	5564,0	-14,7	4802,6	b.d.	b.d.

* Brak danych za rok 2011 (pismo z Departamentu Statystyki Litwy nr 00003502); b.d. – brak danych.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie stron internetowych Departamentu Statystyki Litwy: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>; M3080103: Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkiui per mėnesį. Požymiai: pajamų kvintilinės grupės, disponuojamosios pajamos (2004–2010) [dostęp: 30.10.2012].

Tabela 8. Średnie miesięczne dysponowane dochody na jednego członka gospodarstwa domowego na Litwie (w Lt) według grup kwintylowych, zmiany dochodu do roku poprzedniego (w %) oraz stosunek kwintylowy w okresie 2004–2011

Kwintyle	Rok 2004	Δ w %	Rok 2005	Δ w %	Rok 2006	Δ w %	Rok 2007	Δ w %	Rok 2008	Δ w %	Rok 2009	Δ w %	Rok 2010	Δ w %	Rok 2011*
I	178,1	25,8	224,0	19,8	268,3	24,2	333,1	10,5	368,1	-17,1	305,1	2,9	314,0	b.d.	b.d.
II	286,0	28,0	366,0	39,1	509,0	23,2	627,0	9,8	688,3	-19,3	555,3	-4,3	531,7	b.d.	b.d.
III	439,2	29,0	566,7	32,2	749,0	24,9	935,3	12,7	1054,3	-16,7	878,5	-7,8	810,3	b.d.	b.d.
IV	620,7	31,5	816,3	27,6	1041,6	25,0	1302,2	18,4	1541,6	-21,9	1204,0	-3,7	1159,9	b.d.	b.d.
V	1159,0	21,0	1402,8	27,8	1793,3	26,7	2271,8	19,4	2711,4	-14,5	2318,3	-14,7	2001,1	b.d.	b.d.
S80/S20	6,51		6,26		6,68		6,82		7,37		7,6		6,37		b.d.

* Brak danych za rok 2011 (pismo z Departamentu Statystyki Litwy nr 00003502).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie *Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2011*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas Prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2011, s. 188 oraz stron internetowych Departamentu Statystyki Litwy: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>; M3080103: Vidutinės disponuojamosios pajamos vienam namų ūkiui per mėnesį. Požymiai: pajamų kvintilinės grupės, disponuojamosios pajamos (2004–2010) [dostęp: 30.10.2012].

Analizując dane z tabeli 7, widzimy, że wartości wszystkich kwintyli w latach 2004–2008 wzrastały w granicach od 9,8% do 39,1% w stosunku do roku poprzedniego, zaś w następnych dwóch latach odnotowany został spadek dochodów gospodarstw domowych od 3,7% do 21,9%. Jedną z przyczyn takiego stanu z okresu 2004–2008 to postępujący kryzys finansowy, który był bardziej uciążliwy dla gospodarstw domowych, należących do wyższych kwintyli. Uwzględniając, że średnia wielkość gospodarstwa domowego w badanym okresie w roku 2004 była

2,5, zaś w pozostałych latach – 2,4 [*Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2011*, s. 188], możemy otrzymać dochody jednego członka gospodarstw domowych na Litwie według kwintyli w okresie 2004–2011.

Analizując dane z tabeli 8, można zauważyć, że dysponowane dochody na jednego członka gospodarstwa domowego rosły od 9,8% do 39,1% w porównaniu do roku poprzedniego w okresie 2004–2008; w następnych latach odnotowały znaczący spadek od 3,7% do 21,9%, za wyjątkiem kwintyla I, który w roku 2010 odnotował już wzrost o 2,9%. Porównując dane z tabeli 8 i z tabeli 1 oraz uwzględniając, że decyle I i II odpowiadają kwintylowi I, zaś decyle III i IV to odpowiednio kwintyl II itd., możemy zauważyć, że wydatki członka gospodarstwa domowego w latach 2004–2008 są podobnej wielkości jak dochody takiej osoby w tym okresie. Dysponując średnimi miesięcznymi dochodami według kwintyli, da się obliczyć stosunek kwintylowy S80/S20, który w okresie 2004–2005 odnotował nieduży spadek, w latach 2005–2009 nastąpił jego wzrost, zaś w roku 2010 znów spadek. Taki trend tego wskaźnika pokazuje, że zróżnicowanie w dochodach wzrastało w okresie dobrej koniunktury 2004–2008, lecz kryzys finansowy spowodował w 2010 roku zmniejszenie się zróżnicowania dochodowego.

Tabela 9. Stosunek kwintylowy S80/S20 według dochodu w latach 2004–2011 dla Litwy i wybranych krajów UE

Wyszczególnienie	Rok							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Litwa S80/S20	b.d.	6,9	6,3	5,9	5,9	6,3	7,3	5,8
Łotwa S80/S20	b.d.	6,7	7,9	6,3	7,3	7,3	6,9	6,6
Estonia S80/S20	7,2	5,9	5,5	5,5	5,0	5,0	5,0	5,3
Polska S80/S20	b.d.	6,6	5,6	5,3	5,1	5,0	5,0	5,0
UE-27 S80/S20	b.d.	5,0	4,9	5,0	5,0	4,9	5,0	5,3
UE-15 S80/S20	4,8	4,8	4,7	4,9	4,9	4,9	5,0	5,8

Źródło: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi180&plugin=1Incomequintileshare ratio \(S80/S20\) \(Source: SILC\)](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi180&plugin=1Incomequintileshare+ratio+(S80/S20)+(Source:SILC)) [dostęp: 30.10.2012].

Powyższe zestawienie danych (tabela 9) pozwala wnioskować, iż stosunek kwintylowy dla Litwy w okresie 2005–2011 był znacznie wyższy niż dla UE-27. Jednak w 2011 roku osiągnął ten wskaźnik najniższą wartość, co wskazuje na zmniejszenie się zróżnicowania w dochodach w grupach kwintylowych na Litwie. Różnice, jakie powstały w wartościach tego wskaźnika, za poszczególne lata obliczonego samodzielnie (tabela 6) oraz według danych z Eurostatu (tabela 7), wynikły z różnic w metodyce obliczania. Nie ulega jednak wątpliwości, że w obu przypadkach wielkość tego wskaźnika jest znacznie wyższa niż w UE-27 i sąsiednich krajach – np. Polsce i w Estonii.

Innym wskaźnikiem ukazującym zróżnicowanie dochodowe jest współczynnik Giniego, którego kształtowanie się zawiera kolejna tabela. Analizując dane zawarte w tabeli 10, widzimy, że współczynnik Giniego dla Litwy w badanym okresie miał większą wartość niż średnia unijna (UE-27), co potwierdza tezę o dużym zróżnicowaniu dochodowym na Litwie.

Tabela 10. Współczynnik Giniego według dochodu w latach 2000–2011 dla Litwy i wybranych krajów UE

Państwo	Rok											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Litwa	31	31	b.d.	b.d.	b.d.	36,3	35,0	33,8	34,0	35,5	36,9	32,9
Łotwa	34	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	36,1	39,2	35,4	37,7	37,4	36,1	35,2
Estonia	36	35	35,0	34	37,4	34,1	33,1	33,4	30,9	31,4	31,3	31,9
Polska	30	30	b.d.	b.d.	b.d.	35,6	33,3	32,2	32,0	31,4	31,1	31,1
UE-27	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	30,6	30,2	30,6	30,8	30,4	30,5	30,7
UE-15	29	29	b.d.	30	30	29,9	29,5	30,2	30,7	30,4	30,5	30,8

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tessi190Ginicoefficient> (Source: SILC) [dostęp: 30.10.2012].

Stosunkowo dobry poziom tego wskaźnika dane Eurostatu odnotowały w latach 2000 i 2001, jednak okres po wstąpieniu do UE (2004) charakteryzował się dla Litwy znacznie większymi wartościami wskaźnika Giniego niż średnia unijna. W ostatnim okresie – lata 2007–2010 – nastąpił wzrost tego wskaźnika i dopiero dane za rok 2011 odnotowały spadek wartości współczynnika Giniego. W latach 2004–2010 Litwa miała lepsze wskaźniki Giniego niż Łotwa, ale ustępowała w tym okresie Estonii i Polsce.

3. Konsekwencje zróżnicowania dochodowego na Litwie w okresie 2000–2011

Na skutek dużego zróżnicowania w dochodach i wydatkach członków gospodarstw domowych powstały grupy osób, które ze względu na niewielkie zasoby pieniężne znalazły się w niedostatku i nie mogły w dostatecznym stopniu zaspokoić swoich potrzeb – pojawiło się pojęcie ubóstwa.

Granica ubóstwa na Litwie jest to wielkość dochodu albo wydatków lub jeszcze inaczej ustalona wielkość, na podstawie której osoby lub rodziny, mające niższy dochód, są określane jako ubogie. Na Litwie stosuje się dwie granice ubóstwa – absolutną i względną. Absolutna granica ubóstwa na Litwie w okresie 2000–2006 wynosiła 125 Lt miesięcznie, zaś w okresie 2007–2011 – 130 Lt i jest określana jako

szczególnie głębokie ubóstwo. Względna (relatywna) granica ubóstwa w okresie 2000–2004 równa była 50% średnich wydatków użytkownika, zaś w okresie 2005–2011 była określana jako 60% mediany ekwiwalentnych pieniężnych dysponowanych dochodów.

Tabela 11. Względna granica ryzyka ubóstwa na Litwie w latach 2000–2011 według gospodarstw domowych oraz średnia i minimalna płaca zarobkowa netto (w Lt)

Wyszczególnienie	Rok											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Absolutna granica ryzyka ubóstwa dla osoby mieszkającej oddzielnie	125	125	125	125	125	125	125	130	130	130	130	130
Względna granica ryzyka ubóstwa dla osoby mieszkającej oddzielnie	260	265	266	312	326	335	437	566	720	831	701	691
Względna granica ryzyka ubóstwa dla gospodarstwa domowego składającego się z dwóch osób dorosłych i dwojga dzieci do 14 lat	546	556	558	655	684	703	917	1188	1512	1746	1472	1452
Minimalna płaca zarobkowa netto	378	378	385	402	437	469	507	571	685	721	721	721
Średnia miesięczna płaca zarobkowa netto	692	699	728	786	836	917	1093	1352	1651	1602	1552	1595
Nieopodatkowany minimum	214	214	241	290	290	290	290	320	320	470	470	470
PKB per capita (w tys. Lt)	13,1	14,1	15,2	16,8	18,7	21,8	25,5	30,8	35,1	29,2	30,8	35,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie stron internetowych Departamentu Statystyki Litwy: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3080301&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=14811&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>; <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280> [dostęp: 30.10.2012].

Jak widać z tabeli 11, względna granica ubóstwa na Litwie rosła w badanym okresie, zaś absolutna granica ubóstwa została praktycznie na niezmiennym poziomie. Analizując dane z powyższej tabeli, widzimy, że minimalna płaca zarobkowa netto była w początkowym okresie o 45% wyższa niż względna granica ubóstwa, jednak w kolejnych latach – 2006–2007 – ta różnica zmniejszyła się do minimum, zaś w latach 2008–2009 minimalna płaca zarobkowa była niższa niż względna granica ubóstwa. Stan ten uległ zmianie na skutek zmniejszenia się względnej granicy ubóstwa; wynikało to z malejących wynagrodzeń na Litwie na skutek kryzysu finansowego w latach 2010–2011, co widać z danych PKB per capita

zawartych w omawianej tabeli – w roku 2009 spadek PKB per capita wyniósł 16,8% do roku poprzedniego.

Mieszkańcy Litwy, którzy znaleźli się poniżej granicy ubóstwa, otrzymują zasiłki państwowe; za badany okres wzrosły one od 135 Lt miesięcznie do 350 Lt.

Tabela 12. Zasiłki dla ubogich na Litwie w latach 2000–2011

Wyszczególnienie	Rok												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Wysokość socjalnego zasiłku dla osób ubogich (w Lt)	135,0	135,0	135,0	135,0	135,0	140,0	169,0	213,0	283,0	350,0	350,0	350,0	
Suma wypłaconych socjalnych zasiłków (w mln Lt)	88,6	88,1	90	94,3	69,6	52,8	43,8	52,1	78,9	190,7	510,6	612,3	
Liczba osób otrzymujących socjalne zasiłki (w tys.)	115,2	116,5	117,3	119,4	83,5	54,1	37,8	36,6	37,3	73,5	181,3	221,1	

Źródło: Departament Statystyki Litwy, <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280;M3160701>: Socialinė paūpalpa. Pojymiai: administracinė teritorija [dostęp: 30.10.2012].

Analizując tabelę 12, można zaobserwować trend liczby osób, którym przyznano zasiłek socjalny; w okresie dobrej koniunktury gospodarczej w latach 2004–2007 liczba osób i suma wypłaconych zasiłków z każdym rokiem malała, zaś podczas kryzysu lat 2008–2011 liczby te zaczęły gwałtownie rosnąć. Wzrosła też znacząco wielkość zasiłku socjalnego. Duża liczba osób, którym przyznano zasiłek socjalny, świadczy o tym, że te osoby znalazły się poniżej granicy względnej ubóstwa.

Poziom ryzyka ubóstwa jest to udział mieszkańców Litwy, którzy znaleźli się poniżej względnej granicy ryzyka ubóstwa, do ogólnej liczby mieszkańców kraju. Następane tabele ukazują poziom zagrożenia ubóstwem według miejsca zamieszkania (miasto, wieś) oraz według typu gospodarstwa domowego.

Analizując dane z dwóch ostatnich tabel (tabele 13 i 14), widzimy, że znaczny odsetek mieszkańców Litwy znalazł się poniżej względnej granicy ubóstwa. Poziom ryzyka ubóstwa był znacznie większy na wsi niż w mieście, zaś największy poziom ryzyka ubóstwa odnotowano w gospodarstwie domowym z trójką i więcej dziećmi.

Porównując względną granicę ryzyka ubóstwa z tabeli 11 oraz dane z tabeli 1, można wyciągnąć wniosek, że zróżnicowanie według wydatków, a później według dochodów spowodowało, że wydatki i dysponowane dochody, które znalazły się w I i II decylach lub w I kwintalu, były mniejsze niż względna granica ryzyka ubóstwa, co oznaczało realne zagrożenie ubóstwem; osoby z decyla III i IV

lub II kwintyla potencjalnie mogły być również poniżej względnej granicy ryzyka ubóstwa. Potwierdzają ten wniosek dane z tabel 13 i 14.

Tabela 13. Poziom zagrożenia ubóstwem na Litwie w latach 2000–2011 według miejsca zamieszkania (w %)

Wyszczególnienie	Rok											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Poziom ryzyka ubóstwa mieszkańców Litwy	16,6	17,2	14,6	16	15,9	20,5	20,0	19,1	20	20,6	20,2	20,0
Poziom ryzyka ubóstwa dla mieszkańców Litwy bez zasiłków	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	26,1	26,6	25,5	27,2	29,4	31,8	31,8
Poziom ryzyka ubóstwa dla mieszkańców miast	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	13,5	13,1	12,7	13,6	14,7	16,2	14,7
Poziom ryzyka ubóstwa dla mieszkańców miast bez zasiłków	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	17,9	18,7	19,1	20,5	22,6	27,6	25,7
Poziom ryzyka ubóstwa dla mieszkańców dużych miast	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	9,1	8,6	7,9	10,1	10,5	14,1	12,6
Poziom ryzyka ubóstwa dla mieszkańców dużych miast bez zasiłków	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	12,9	13,7	14,3	14,1	17,5	22,5	21,2
Poziom ryzyka ubóstwa dla mieszkańców małych miast	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	19,8	19,4	19,7	18,7	20,7	19,4	17,9
Poziom ryzyka ubóstwa dla mieszkańców małych miast bez zasiłków	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	25,0	25,9	26,0	30,1	30,2	35,2	32,3
Poziom ryzyka ubóstwa dla mieszkańców wsi	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	34,6	34,0	32,2	32,9	32,7	28,4	30,7
Poziom ryzyka ubóstwa dla mieszkańców wsi bez zasiłków	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	42,4	42,4	38,5	40,7	43,3	40,5	44,2

Źródło: Strona internetowa Departamentu Statystyki Litwy: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvar-val/saveselections.asp?MainTable=M3080302&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSId=14794&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=M3080302>; Skurdo rizikos lygis. PoŽymiai: gyvenamoji vietovė [dostęp: 30.10.2012].

Tabela 14. Poziom zagrożenia ubóstwem na Litwie w latach 2005–2011 według typu gospodarstwa domowego (w %)

Wyszczególnienie	Rok						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Poziom ryzyka ubóstwa gospodarstwa domowego bez dzieci	17,6	19,2	20,2	21,0	21,4	18,6	17,1
Poziom ryzyka ubóstwa gospodarstwa domowego bez dzieci i bez zasiłków państwa	22,3	25,6	26,1	26,1	26,9	24,1	25,2
Poziom ryzyka ubóstwa jednoosobowego gospodarstwa domowego	31,6	38,0	49,5	47,7	46,9	27,6	26,9
Poziom ryzyka ubóstwa jednoosobowego gospodarstwa domowego bez zasiłków państwa	35,6	42,3	51,8	51,2	50,8	31,3	32,9
Poziom ryzyka ubóstwa dwuosobowego gospodarstwa domowego poniżej 65 lat	17,1	13,7	10,6	14,8	16,4	22,6	17,7
Poziom ryzyka ubóstwa dwuosobowego gospodarstwa domowego poniżej 65 lat bez zasiłków	24,6	22,5	18,5	22,7	23,6	31,2	30,0
Poziom ryzyka ubóstwa gospodarstwa domowego osoby dorosłej z jednym lub kilkoma dziećmi	48,4	44,2	41,5	48,3	44,3	44,4	42,4
Poziom ryzyka ubóstwa gospodarstwa domowego osoby dorosłej z jednym lub kilkoma dziećmi bez zasiłków	54,1	50,4	49,4	57,7	55,5	59,8	53,4
Poziom ryzyka ubóstwa gospodarstwa domowego dwóch osób dorosłych z jednym dzieckiem	15,2	16,1	14,0	12,5	14,1	19,0	16,7
Poziom ryzyka ubóstwa gospodarstwa domowego dwóch osób dorosłych z jednym dzieckiem bez zasiłków	18,9	21,0	20,2	19,2	23,1	30,6	30,4
Poziom ryzyka ubóstwa gospodarstwa domowego dwóch osób dorosłych z dwoma dziećmi	18,0	15,4	12,7	13,2	18,0	21,1	19,7
Poziom ryzyka ubóstwa gospodarstwa domowego dwóch osób dorosłych z dwoma dziećmi bez zasiłków	24,1	20,0	17,0	19,6	25,6	38,7	30,8
Poziom ryzyka ubóstwa gospodarstwa domowego dwóch osób dorosłych z trójką i więcej dzieci	44,4	41,5	38,2	46,0	31,3	23,4	33,1
Poziom ryzyka ubóstwa gospodarstwa domowego dwóch osób dorosłych z trójką i więcej dzieci bez zasiłków	59,7	52,2	51,3	71,0	57,0	62,2	65,5

Źródło: Strona internetowa Departamentu Statystyki Litwy, <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280M3080304>; Skurdo rizikos lygis. Pojūmiai: namų ūkio tipas [dostęp: 30.10.2012].

Analizując opinie osób na temat minimalnych i średnich dochodów we wszystkich decyłach w okresie 2000–2008, można zauważyć, że wielkości średnich dochodów były większe w granicach od 1,8 do 2,5 razy niż te minimalne. Oczekiwane wielkości dochodu, zapewniające minimalny poziom życia i średni poziom

życia w okresie 2000–2008, wzrosły we wszystkich decylach od 1,8 do 2 razy. Natomiast w badanym okresie opinie gospodarstw domowych różniły się znacząco w poszczególnych decylach na temat dochodu na członka gospodarstwa domowego zapewniającego poziom minimalnego przeżycia i poziom średniego życia. W przypadku tych opinii dla decyli I i X różnice sięgały w okresie 2000–2008 od 1,9 do 2,7 razy, natomiast stosunek decylowy w tym okresie wahał się od 7,7 do 9,26 (tabela 1).

Tabela 15. Opinie gospodarstw domowych na temat wielkości dochodu na jednego członka gospodarstwa domowego, który zapewniłby minimalny i średni poziom życia

Wyszczególnienie	Rok								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
I decyl									
Minimalna suma dochodu niezbędna do przeżycia	197	186	187	207	207	225	273	337	433
Wielkość dochodu potrzebna do średniego poziomu życia	438	435	445	463	463	530	615	722	914
II decyl									
Minimalna suma dochodu niezbędna do przeżycia	247	237	243	250	250	285	334	425	527
Wielkość dochodu potrzebna do średniego poziomu życia	532	529	543	546	546	629	753	909	1065
III decyl									
Minimalna suma dochodu niezbędna do przeżycia	281	273	277	276	276	324	390	475	600
Wielkość dochodu potrzebna do średniego poziomu życia	575	583	624	602	602	712	820	956	1153
IV decyl									
Minimalna suma dochodu niezbędna do przeżycia	302	287	303	317	317	354	397	524	633
Wielkość dochodu potrzebna do średniego poziomu życia	616	631	659	649	649	753	859	1109	1258
V decyl									
Minimalna suma dochodu niezbędna do przeżycia	323	314	325	323	323	390	445	528	635
Wielkość dochodu potrzebna do średniego poziomu życia	670	654	704	714	714	837	923	1118	1277
VI decyl									
Minimalna suma dochodu niezbędna do przeżycia	344	330	332	358	358	412	470	593	695
Wielkość dochodu potrzebna do średniego poziomu życia	704	725	728	768	768	859	975	1200	1375

VII deacyl									
Minimalna suma dochodu niezbędna do przeżycia	372	355	346	376	376	446	506	623	750
Wielkość dochodu potrzebna do średniego poziomu życia	759	747	756	808	808	928	1040	1271	1444
VIII deacyl									
Minimalna suma dochodu niezbędna do przeżycia	386	385	399	401	401	477	544	653	795
Wielkość dochodu potrzebna do średniego poziomu życia	788	818	841	868	868	1042	1108	1401	1589
IX deacyl									
Minimalna suma dochodu niezbędna do przeżycia	430	437	443	442	442	544	600	720	883
Wielkość dochodu potrzebna do średniego poziomu życia	899	892	935	976	976	1149	1232	1459	1709
X deacyl									
Minimalna suma dochodu niezbędna do przeżycia	531	529	525	543	543	673	752	856	1033
Wielkość dochodu potrzebna do średniego poziomu życia	1084	1097	1148	1199	1199	1412	1517	1848	1995

Źródło: Strona internetowa Departamentu Statystyki Litwy, <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1229 M3090512>: Namŕ ũkio nuomonė apie pajamŕ sumŕ reikalinga pragyventi vienam namŕ ũkio nariui per mėnesá. Poŕymiai: idlaidŕ decilinėš grupėš. [dostęp: 30.10.2012].

Podsumowanie

Zróźnicowanie dochodowe gospodarstw domowych na Litwie wykazało do-
 syć wysoką wartość. Badania przeprowadzone przy pomocy metody decyli
 według wydatków na jednego członka gospodarstwa domowego wykazały, że
 stosunek decylowy w okresie 2000–2008 wahał się od 7,7 do 9,26 razy, zaś stosu-
 nek kwintylowy dochodów w okresie 2004–2011 – od 6,26 do 7,37 razy. W obu
 przypadkach są to wielkości przekraczające średnią unijną. Dane z Eurostatu do-
 tyczące stosunku kwintylowego oraz współczynnika Giniego również potwier-
 dzają, że zróźnicowanie dochodowe na Litwie jest wyższe niż średnia w UE-27.
 Badania zróźnicowania dochodowego według wydatków grup towarów i usług
 wykazały, że udział grupy wydatków „Żywność i napoje niealkoholowe” zmniej-
 szył się w badanym okresie dla wszystkich decyli w ogólnych wydatkach, co jest
 zgodne z prawem Engla. Największą rozpiętość w wydatkach dla najbardziej
 zróźnicowanych decyli odnotowano w grupie towarów i usług „Odpoczynek
 i kultura” w 2007 roku, która była równa 49,2 razy. Dyferencjacja dochodowa spo-
 wodowała, że znaczna część społeczeństwa z powodu niskich dochodów musiała

większość swych środków skierować na zaspokojenie najniezbędniejszych, podstawowych potrzeb życiowych i zrezygnować z potrzeb wyższego rzędu. Taki stan spowodował, że dochody około 20% ludności na Litwie okazały się poniżej względnej granicy ubóstwa. Poziom ten osiągnięto dzięki przyznaniu zasiłków osobom posiadającym dochody poniżej względnej granicy ryzyka ubóstwa – bez wsparcia najuboższych przez państwo poziom ryzyka ubóstwa wynosiłby około 30%.

Bibliografia

- Departament Statystyki Litwy, <http://www.stat.gov.lt/> [dostęp: 30.10.2012].
- Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/> [dostęp: 30.10.2012].
- Kowalak T., 2000, *Polityka społeczna Wybrane zagadnienia (Zarys wykładu)*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2000*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2000.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2001*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2001.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2002*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2002.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2003*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2003.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2004*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2004.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2005*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2005.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2006*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2006.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2007*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2007.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2008*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2008.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2009*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2009.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2010*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2010.
- Lietuvos Statistikos Metraštis Statistical Yearbook of Lithuania 2011*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2011.
- Meredyk K., 2007, *Ekonomia ogólna*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Namų ūkių biudžetai 2006. Household budget*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2007.
- Namų ūkių biudžetai 2007. Household budget*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2008.
- Namų ūkių biudžetai 2008. Household budget*, Wydawnictwo Statistikos Departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius 2009.

- Pismo z Departamentu Statystyki Litwy nr 00003502 z dnia 29 grudnia 2012 roku informujące, że dane dotyczące dochodów gospodarstw domowych za rok 2011 zostaną przedstawione w połowie 2013 roku (w posiadaniu autora).
- Uchwała nr 306 rządu RL z dnia 21.03.2012 o zmianie Uchwały nr 1309 rządu RL z dnia 5.10.1995 roku „o badaniach dochodów i wydatków gospodarstw domowych”, http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=420569 [dostęp: 30.10.2012].
- Uchwała nr 538 rządu RL z 5 czerwca 2008 roku „o wspieranych przez państwo wielkościach dochodu”, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=321822&p_query=&p_tr2=2 [dostęp: 30.10.2012].
- Uchwała nr 1309 rządu RL z dnia 5 października 1995 roku „o badaniach dochodów i wydatków gospodarstw domowych”, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=21392&p_query=&p_tr2=2 [dostęp: 30.10.2012].